

Rakowski, Witold / Modzelewska, Agnieszka / Sztejna, Ewa

Źródła zasilania w środki pieniężne i struktura wydatków Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Jaktorowie

---

Rocznik Żyrardowski 9, 425-446

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Witold Rakowski
Agnieszka Modzelewska
Ewa Sztejna

Źródła zasilania w środki pieniężne i struktura wydatków Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Jaktorowie

Wstęp

System oświaty, w skład którego wchodzi wszystkie ogniwa kształcenia i wychowania (od żłobka do studiów doktoranckich), należy uznać za najważniejszy segment przyczyniający się do rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju. Narody, które edukację traktowały priorytetowo, współcześnie na najwyższym poziomie zaspokajają swoje potrzeby materialne, kulturalne, zdrowotne. Edukację można traktować jako skarb, który przyczynia się do poszerzania wiedzy, do satysfakcji odkrywania i do pomnażania zasobów poprzez ich racjonalne wykorzystywanie, przy jednoczesnym szanowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Ludzie solidnie wykształceni i wychowani, o szerokiej i głębokiej wiedzy [Baruk, 2006] przyczyniają się w sposób wieloraki do rozwoju gospodarczego [Kukliński, 2003]. Po pierwsze są bardziej kreatywni, twórczy, wydajni, przez co przyczyniają się do wzrostu konkurencyjności danego kraju [Poniatowska-Jaksch, 2005]. Po drugie podejmują bardziej racjonalne decyzje, ponieważ posiadając szerszą wiedzę uwzględniają więcej czynników mających wpływ na realizację tych decyzji. W ten sposób przyczyniają się do oszczędności zasobów. Po trzecie znając lepiej siebie, dłużej pracują i żyją, a więc z nadwyżką zwracają państwu koszty ponoszone na ich wychowanie i kształcenie. Po czwarte są bardziej optymistycznie nastawieni do otaczającego ich świata, który postrzegają holistycznie. Po piąte swoją wiedzę dzielą się z innymi ludźmi i przekazują ją następnym pokoleniom. Po szóste: mają krytyczny stosunek do zdobytej wiedzy, więc ciągle ją uzupełniają i poszerzają.

Edukacja, przyczyniając się do rozwoju społeczno-ekonomicznego, sama też może korzystać z tego rozwoju. Państwo, mając wyższe dochody, jest w stanie więcej środków przeznaczyć na oświatę, a ta z kolei pośrednio wzbogaca państwo. Interakcje, jakie zachodzą między oświatą a gospodarką,

dostrzega znaczna część społeczeństwa polskiego, o czym świadczy wysoki wskaźnik osób podejmujących wyższe studia [Bujała, 2005] stacjonarne (w szkołach publicznych nieodpłatnie i w szkołach prywatnych odpłatnie) i niestacjonarne (odpłatnie). Że oświata powinna być traktowana priorytetowo w wydatkach budżetowych państwa polskiego, świadczą wypowiedzi studentów. Na pytanie „Jak wiadomo, rosną dochody budżetu państwa polskiego, pojawia się zatem nadzieja na wzrost wydatków na pewne dziedziny życia społeczno-ekonomicznego. Na jakie cele w pierwszej kolejności zdaniem P. powinien nastąpić wzrost wydatków? Proszę uporządkować kolejność wydatków na poszczególne cele stawiając odpowiednie cyfry: 1 – najważniejszy, 2 – ważny i tak do 12 – najmniej ważny.” [Rakowski, 1998 s. 18]. Otóż na pierwszym miejscu wymieniano oświatę i naukę, na drugim ochronę zdrowia, na trzecim zwiększenie bezpieczeństwa a na czwartym ochronę środowiska naturalnego.

Na oświatę, wychowanie i szkolnictwo wyższe w budżecie państwa przeznaczają się około 45 mld zł. Do tego dochodzą środki z Unii Europejskiej w wysokości około 1 mld zł oraz pochodzące z wydatków gospodarstw domowych, które można szacować na około 10–15 mld zł rocznie, a także wydatki samorządów gminnych, powiatowych, wojewódzkich w wysokości ca 15 mld zł. W wydatkach budżetu państwa edukacja stanowi drugą pozycję (po obowiązkowych ubezpieczeniach społecznych) pod względem wysokości pieniędzy przeznaczanych na ten cel, a jej udział w strukturze wydatków kształtował się od 11,0% w 2000 r. do 18,1% w 2005 r. i w granicach 16–17% w latach 2007–2010 [Rakowski, 2010]. Na 1 mieszkańca kraju przeznaczają się rocznie z budżetu państwa na edukację około 1 200 zł plus około 400 zł ze środków budżetowych samorządów lokalnych i mniej więcej tyle z gospodarstw domowych [Piekut, Laskowski, 2004]. Łącznie można szacować, że te wydatki rocznie wynoszą około 2 000 zł [Rocznik, 2010, s. 327]¹, co przy rocznych dochodach wynoszących przeciętnie na jedną osobę 14 000 zł miesięcznie stanowi pokaźne obciążenie i w strukturze wydatków wynosi około 15%. Udział wydatków publicznych na edukację w PKB wynosił w Polsce w 1991 r. 5,2%, zaś w latach 2002–2004 nieco więcej, bo 5,8% [Human ... , 2006, s. 319], podczas gdy w Norwegii w latach 2002–2004 udział ten wynosił 7,7%, w Danii 8,4%, w Niemczech 4,8%, we Francji 8,0%².

¹ Według danych GUS w roku 2009 przeciętnie jedno gospodarstwo domowe składające się z 2,90 osób wydawało miesięcznie na edukację na jedną osobę 11,44 zł, czyli rocznie przypadałoby tylko 137 zł. Są to dane zaniżone nieuwzględniające odpłatności za studia wyższe oraz zakup książek i innych pomocy do nauczania [Rocznik, 2010, s. 323].

² Należy tu przypomnieć, że w Polsce w 2004 r. wartość PKB w cenach bieżących wynosił 242,3 mld U\$ zaś w 2009 r. 430,6 mld, czyli na oświatę wydawano odpowiednio (przy udziale 5,8%) 14,053 mld w 2004 r. i 24,975 mld U\$ w 2009 r. Czyli na 1 mieszkańca wydatkowano w 2004 r. 370 U\$, a w 2009 r. 567 U\$. Przykładowo w Niemczech PKB wynosił 2 740,6 mld w 2004 r. i 3 330,0 mld w 2009 r. Na oświatę przeznaczano odpowiednio 122,778 mld

W świetle tych danych warto się zająć konkretną szkołą umiejscowioną w przestrzeni wiejskiej i prześledzić jej źródła dochodów oraz strukturę wydatków.

1. Położenie i zarys historii szkoły³

Jaktorów w świadomości części społeczeństwa polskiego kojarzony jest z faktem upolowania ostatniego tura w Polsce w Puszczy Jaktorowskiej [Dymek, 2007], po której współcześnie pozostały tylko niewielkie fragmenty. Fakt ten upamiętnia pomnik tura stojący w centrum wsi. Jaktorów jest siedzibą gminy wiejskiej, leży w powiecie grodziskim, ale sąsiaduje z miastem Żyrardowem, a Międzyborów – osiedle mieszkaniowe składające się głównie z domów jednorodzinnych, wchodzący w skład gminy Jaktorów jest funkcjonalnie związany z Żyrardowem. Na jego terenie znajduje się także szkoła podstawowa i gimnazjum.

Załączki oświaty na terenie Jaktorowa sięgają początku XX wieku. W owym czasie działacz oświatowy Leonard Maciejewski prowadził tajne komplety nauczania w języku polskim, ucząc mieszkańców czytania i pisania [Łyszowska, Pośnik, 2009]. W 1915 r. wystąpił do niemieckich władz okupacyjnych o udzielenie zezwolenia na otwarcie 3-oddziałowej szkoły, na co uzyskał zgodę⁴. W 1918 r. do szkoły uczęszczało 40 uczniów. Po uzyskaniu niepodległości w 1918 r. nauczanie odbywało się w domach prywatnych. Budowę nowej szkoły rozpoczęto w 1923 r. Pierwsze sale do nauczania oddano dopiero w 1938 r. W czasie II wojny światowej nauka odbywała się znowu potajemnie w domach prywatnych. Po wojnie trwała odbudowa szkoły, w 1946 r. zostało oddane do użytku I piętro szkoły, w której uczyło się około 300 uczniów. W roku szkolnym 1966/67 uczęszczało do szkoły 716 uczniów, a nauka odbywała się na dwie zmiany. Wobec konieczności zamykania małych szkół wiejskich zachodziła potrzeba budowy nowego gmachu szkoły, który rozpoczęto w 1987 r. Po 10 latach budowy otwarcie nowej szkoły nastąpiło 30 sierpnia 1997 r. a w 1999/2000 weszła w życie nowa reforma oświaty, polegająca między innymi na zlikwidowaniu 8-letniej szkoły podstawowej i wprowadzeniu 6-letniej

---

w 2004 r. i 159,840 mld w 2009 r. a na 1 mieszkańca 1 516 US\$ w 2004 r. i prawie 2 000 US\$ w 2009 r. czyli przeszło trzykrotnie więcej niż w Polsce.

³ Tę część treści i dane o zatrudnieniu, liczbie uczniów, o budżecie ZSP zaczerpnięto z pracy licencjackiej Ewy Szejny napisanej pod kierunkiem prof. WSRL dr Józefa Koziola.

⁴ Młodszemu czytelnikowi warto wspomnieć, iż Jaktorów po ostatnim rozbiore Polski w 1795 r. leżał w zaborze pruskim, a po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. w zaborze rosyjskim i władze rosyjskie nie wyraziłyby zgody na otwarcie szkoły z polskim językiem wykładowym. Po wybuchu I wojny światowej przez pewien okres Jaktorów znalazł się pod okupacją niemiecką.

szkoły podstawowej i 3-letniego gimnazjum [Rakowski, 2000]. Stąd utworzono Zespół Szkół Publicznych, a po wybudowaniu i oddaniu do użytku w 2007 r. przedszkola powstał Zespół Szkolno-Przedszkolny w Jaktorowie, w skład którego wchodzi dwa oddzielne budynki. Organem prowadzącym Zespół jest gmina Jaktorów a Zespołem kieruje Dyrektor. W przedszkolu, szkole podstawowej i w gimnazjum istnieją rady pedagogiczne i rady rodziców. Cykl kształcenia w przedszkolu, które dysponuje 4 oddziałami, trwa 3 lata i obejmuje dzieci w wieku 3–5 lat. Przedszkole dysponuje 100 miejscami, ale potrzeby są większe. W szkole podstawowej istnieje 21 oddziałów, w tym 3 oddziały „0” dla dzieci sześciolletnich. Gimnazjum dysponuje 9 oddziałami, do którego uczęszczają głównie dzieci w wieku 13–16 lat.

2. Tło demograficzne i społeczne gminy

Jak już wspomniano wcześniej, każda szkoła funkcjonuje w określonym otoczeniu przyrodniczym, gospodarczym i społecznym. Dlatego poniżej przedstawiono charakterystykę demograficzną i społeczną gminy, bo wpływa ona na osiągnięte wyniki nauczania. Liczba uczniów poszczególnych jednostek administracyjnych zależy od liczby ich mieszkańców i od kształtowania się przyrostu naturalnego.

W gminie Jaktorów liczba mieszkańców w wybranych latach kształtowała się następująco⁵:

1946	–	5 623
1950	–	5 874
1960	–	7 769
1970	–	8 497
1974	–	8 664
1980	–	8 828
1985	–	8 286
1990	–	8 566
1995	–	8 837
2000	–	9 274
2002	–	9 575 (NSP)
2004	–	9 885
2005	–	9 998
2008	–	10 494
2009	–	10 572

Tak więc poza latami 1981–1994 liczba mieszkańców od 1946 r. stale wzrastała. Zmiany w liczbie mieszkańców są powodowane przyrostem natural-

---

⁵ Źródło: Dane uzyskane w Departamencie Demografii GUS oraz roczniki demograficzne.

nym ludności oraz saldem migracji. Przyrost naturalny kształtowany jest przez liczbę urodzeń żywych i liczbę zgonów. W latach 1976–1996 liczba urodzeń żywych w gminie przekraczała 100, a nawet 150 niemowląt. W 2004 i 2005 r. liczba urodzeń była przeszło dwukrotnie niższa aniżeli w 1983 r. (tab. 1).

Tabela. 1. Przyrost naturalny i migracje ludności w gminie Jaktorów w latach 1976–2009

Rok	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Napływ	Odpływ	Saldo	Przyrost rzeczywisty
1	2	3	4 (2-3)	5	6	7 (5-6)	8 (4+7)
1976	163	70	93	339	372	-33	60
1977	176	79	87	239	401	-162	-75
1978	167	101	66	261	309	-48	18
1979	157	91	66	276	324	-48	18
1980	165	91	74	243	293	-50	24
1981	130	78	52	200	299	-99	-47
1982	163	115	48	222	314	-92	-44
1983	187	90	97	179	255	-76	21
1984	136	87	49	170	225	-55	-6
1985	161	86	75	169	438	-269	-194
1986	150	85	65	183	226	-43	22
1987	125	93	32	197	188	9	41
1988	159	108	51	140	200	-60	-9
1989	124	84	40	126	230	-104	-64
1990	128	112	16	117	175	-58	-42
1991	145	96	49	141	144	-3	46
1992	112	85	27	136	158	-22	5
1993	128	124	4	159	152	7	11
1994	116	108	8	140	113	27	35
1995	106	92	14	183	144	39	53
1996	104	96	8	166	142	24	32
1997	93	108	-15	201	152	49	34
1998	92	88	4	254	118	136	140
1999	106	95	11	283	112	171	182
2000	91	108	-17	188	118	70	53
2001	116	86	30	171	90	81	111
2002	83	87	-4	214	116	98	94
2003	84	95	-11	190	111	79	68
2004	69	93	-24	294	96	198	174
2005	69	100	-31	214	79	135	104
2006	93	92	1	290	98	192	193
2007	83	94	-11	298	145	153	142
2008	106	112	-6	▪	▪	▪	▪
2009	125	116	9	▪	▪	▪	▪

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów zebranych w GUS.

Z kolei liczba zgonów kształtowała się od 70 w 1976 r. do 124 w 1993 r. a więc skrajna różnica wynosiła 54, podczas gdy w urodzeniach aż 118. Liczby te oznaczają, że większe były wahania w urodzeniach niż w zgonach. Stąd też przyrost naturalny kształtował się od 97 osób w 1983 r. i do 1996 r. był dodatni, by w następnych latach przybrać znak ujemny (z wyjątkiem 1998, 1999 i 2001).

Analizując z kolei ruchy migracyjne, to do 1992 r. (z wyjątkiem 1987 r.) przeważała liczba osób odpływających nad napływającymi. Od 1993 r. nastąpiło odwrócenie niekorzystnej sytuacji i liczba osób napływających znacznie przekracza liczbę osób odpływających. W wyniku takich procesów, pomimo ubytku naturalnego ludności notowanego od 1997 r., ale dodatniego salda migracji, które znacznie przewyższa ubytek naturalny (tab. 1), następuje w gminie powolny przyrost rzeczywisty ludności powodujący także wzrost liczby dzieci. W latach 1976–1990 przyrost rzeczywisty przybierał w niektórych latach znak dodatni zaś w niektórych ujemny. W sumie w okresie tych 15 lat nastąpił spadek ludności o 448 mieszkańców spowodowany przewagą ujemnego salda migracji nad przyrostem naturalnym. Od 1991 r. gmina Jaktorów mimo niskiego przyrostu naturalnego uzyskiwała dodatni przyrost rzeczywisty, albowiem napływ ludności znacznie przewyższał odpływ i rekompensował ubytek naturalny. Ze względu na znaczne coroczne wahania liczb odnoszących się do przyrostu naturalnego i migracji warto te dane przedstawić w okresach pięcioletnich (tab. 2).

Tabela 2. Przyrost naturalny i migracje ludności w gminie Jaktorów w okresach pięcioletnich

Lata	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Napływ	Od-pływ	Saldo	Przyrost rzeczywisty
1976–1980	828	432	396	1358	1699	-341	55
1981–1985	777	456	321	940	1531	-591	-270
1986–1990	686	482	204	763	1433	-670	-466
1991–1995	607	505	102	759	711	48	150
1996–2000	486	495	-9	1092	642	450	441
2001–2005	421	461	-40	1083	492	591	551

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych zawartych w tab. 1.

Otóż widać malejącą liczbę urodzeń mimo powolnego wzrostu liczby mieszkańców, przy niewielkim powiększaniu się liczby zgonów do 1995 r. i jednoczesnym spadku przyrostu naturalnego, który od 1996 r. przekształcił się w niewielki ubytek naturalny. Należy zwrócić uwagę, że w okresie najbardziej żywiołowych zmian społeczno-gospodarczych w Polsce, to jest w latach

1990–1995 notowano w gminie, a także w całym kraju najwyższą liczbę zgonów. Napływ ludności do gminy Jaktorów był najwyższy w okresie silnego procesu industrializacji, to jest w latach 1976–1980, a znacznie niższy w czasach zastoju gospodarczego, czyli w latach 1981–1995 [Rakowski, 1987], po czym nastąpił wzrost liczby osób napływających na teren gminy. Z kolei liczba osób odpływających była bardzo wysoka w latach 1976–1990 i w okresie 1991–1995 była już o połowę mniejsza niż w pięcioleciu je poprzedzającym, a w latach 2001–2005 była przeszło trzykrotnie mniejsza niż w latach 1976–1980 (tab. 2). W wyniku większego odpływu niż napływu saldo migracji ludności w latach 1976–1990 w gminie było ujemne, zaś w okresie następnym dodatnie. Stąd też w latach 1976–1990 następował ubytek ludności, a w następnym okresie przyrost rzeczywisty. Odnosząc liczbę urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego do tysiąca mieszkańców, należy stwierdzić, iż współczynniki urodzeń i przyrostu naturalnego w gminie Jaktorów były przeciętnie niższe aniżeli ludności wiejskiej ogółem w kraju (tab. 3). Natomiast współczynnik zgonów⁶ był niższy w latach 1976–1980 i 2006–2009, a w pozostałych latach był wyższy od przeciętnego współczynnika w kraju.

Tabela. 3. Przyrost naturalny w gminie Jaktorów na tle ludności wiejskiej w Polsce w ‰

Lata	Jaktorów			Polska – wieś		
	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny
1976–1980	18,99	9,90	9,09	20,8	10,2	10,6
1981–1985	17,80	10,44	7,36	21,2	10,4	10,8
1986–1990	16,39	11,52	4,87	18,1	10,7	7,4
1991–1995	14,06	11,70	2,36	15,8	11,3	4,5
1996–2000	10,77	10,96	-0,19	12,4	10,7	1,7
2001–2005	8,68	10,59	-1,91	10,3	10,1	0,2
2006–2009	9,72	9,91	-0,19	11,6	10,1	1,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów zebranych w GUS.

Spis powszechny ludności przeprowadzony 22 maja 2002 r. pozwala scharakteryzować strukturę demograficzną i społeczno-zawodową mieszkańców gminy Jaktorów. W podziale na pięcioletnie grupy wieku widać, że subpopulacja w wieku 5–9 lat była liczniejsza od grupy ją poprzedzającej i dwie

⁶ Obliczając współczynnik urodzeń, zgonów i przyrost naturalny w gm. Jaktorów dzielono liczby absolutne dla okresów pięcioletnich przez 5 i odnoszono do liczby mieszkańców średniego okresu (np. dla lat 1976–1980 wybrano rok 1978, dla lat 1981–1985 rok 1983 itd.).

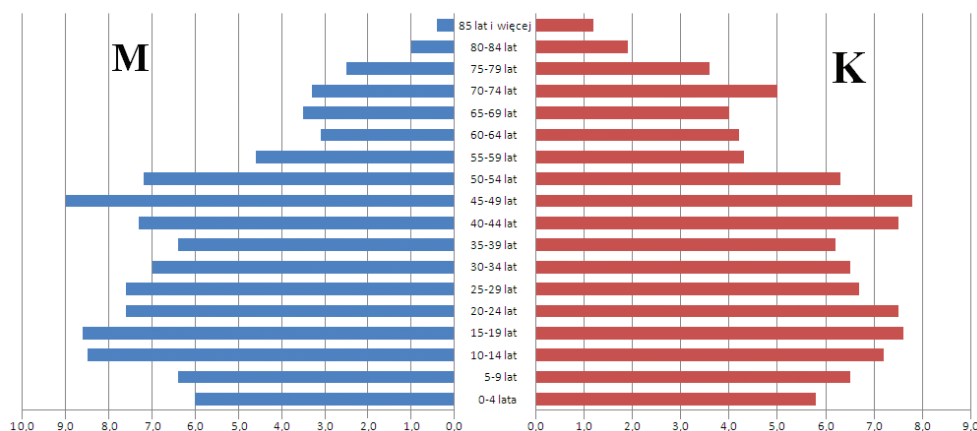

następne subpopulacje liczyły więcej osób niż grupa 5–9 lat. Liczba osób w wieku 20–24 lat, a więc urodzonych w latach 1977–1981(2) była już mniej liczna od subpopulacji młodzieży w wieku 15–19 lat, ale liczniejsza od grupy w wieku 25–29, 30–34 i 35–39 (urodzeni w latach 1962–1967, a więc w okresie niżu demograficznego). Grupa wieku 40–44 była już znacznie liczniejsza od subpopulacji ją poprzedzającej (rys. 1), a jeszcze liczniejsza była subpopulacja w wieku 45–49, a więc urodzonych w latach 1951–1956(7), w tzw. wyżu demograficznym w Polsce. Ta grupa wieku była najliczniejsza w gm. Jaktorów. W 2011 r. ta subpopulacja (pomniejszona w międzyczasie przez zgony) liczyła 54–60 lat. Od grupy wieku 45–49 każda następna subpopulacja była już mniej liczna. Dane prezentowane w tab. 4 wskazują na znaczne różnice w liczbie ludności w poszczególnych grupach. Mamy do czynienia raz ze wzrostem liczebności, następnie ze spadkiem, potem znowu ze wzrostem i znowu ze spadkiem.

Tabela 4. Ludność gminy Jaktorów w 2002 r. wg płci i wieku

Grupy wieku	Płeć		Razem	Płeć		Razem
	M	K		M	K	
	w liczbach bezwzględnych			w %		
0–4	282	284	566	6,0	5,8	5,9
5–9	302	318	620	6,4	6,5	6,5
10–14	402	351	753	8,2	7,2	7,9
15–19	404	369	773	8,6	7,6	8,1
20–24	356	367	723	7,6	7,5	7,6
25–29	357	324	681	7,6	6,7	7,1
30–34	329	318	647	7,0	6,5	6,8
35–39	301	301	602	6,4	6,2	6,3
40–44	346	363	709	7,3	7,5	7,4
45–49	425	380	805	9,0	7,8	8,4
50–54	339	308	647	7,2	6,3	6,8
55–59	215	210	425	4,6	4,3	4,4
60–64	148	203	351	3,1	4,2	3,7
65–69	165	196	361	3,5	4,0	3,8
70–74	155	244	399	3,3	5,0	4,2
75–80	119	177	296	2,5	3,6	3,1
80–84	46	91	137	1,0	1,9	1,4
85 i więcej	21	59	80	0,4	1,2	0,8
Razem:	4 712	4 863	9 575	100	100	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Podstawowe informacje ze spisów powszechnych. Gmina wiejska Jaktorów. Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2003.

Rys. 1. Ludność gminy Jaktorów wg wieku w 2002 r. (w %)

Dlatego też liczba uczniów w poszczególnych latach zmieniała się. Sytuacja ta spowodowana jest zmieniającym się przyrostem naturalnym w kraju i takie zjawisko występowało także w innych gminach [Rakowski, 2007] i miastach [Pytlak, 2008, Rakowski, 2006] w Polsce. Różna liczba uczniów w poszczególnych latach nie jest korzystna tak z punktu widzenia zasobów majątkowych, jak i zatrudnienia. Przykładowo w latach 60. XX wieku budowano wiele szkół podstawowych dla dzieci urodzonych w latach 50. XX w., które po spadku przyrostu naturalnego w latach 60. zamykano w latach następnych ze względu na małą liczbę uczniów.

Po reformie administracyjnej i reformie oświaty w 1999 r. w końcu lat 90. XX i na początku XXI w. zbudowano szereg szkół gimnazjalnych dla licznej młodzieży urodzonej w latach 80. XX w. Współcześnie, na skutek niskiego przyrostu naturalnego w latach 90. XX w., część tych szkół jest słabo wykorzystana, a znaczna liczba szkół podstawowych likwidowana.

Należy jeszcze zwrócić uwagę na strukturę płci w poszczególnych przedziałach wieku. Otóż na ogół więcej się rodzi chłopców niż dziewczynek, natomiast w gminie Jaktorów w grupie wieku 0–9 lat było więcej dziewczynek. Przewaga kobiet nad liczbą mężczyzn wystąpiła także w grupach 20–24, 40–44 i powyżej 60 lat. W pozostałych przedziałach wieku (poza grupą 35–39 lat, gdzie była równowaga płci) wystąpiła przewaga mężczyzn, szczególnie wysoka w wieku 45–54 lat.

Istotnym elementem oddziałującym na funkcjonowanie szkoły w środowisku lokalnym jest poziom wykształcenia społeczeństwa. W 2002 r. na tysiąc mieszkańców przypadła następująca liczba osób z wykształceniem:

wyższym	55
policealnym	24
średnim	221
zasadniczym zawodowym	202
podstawowym ukończonym	287
nieukończonym	39

Przykładowo w gminie Michałowice graniczącej z Warszawą na tysiąc mieszkańców przypadało 196 osób z wyższym wykształceniem i 41 z policealnym, ale w gm. Wiskitki odpowiednio 27 i 17 [Rakowska, Rakowski, 2008]. Czyli poziom wykształcenia mieszkańców gm. Jaktorów można uznać za średni. Ludność gminy utrzymuje się głównie z pracy najemnej, a w minimalnym stopniu z gospodarstw rolnych, o czym świadczą następujące dane (w %):

Utrzymujący się z:	
pracy najemnej	52,8
gospodarstwa rolnego	3,1
własnej działalności pozarolniczej	7,4
emerytur	14,0
rent	17,0
pozostałych źródeł	5,7

Z ogółu mieszkańców własne źródło utrzymania posiadało w 2002 r. 62,3% osób. Wśród osób utrzymywanych dzieci w wieku 0–14 lat stanowiły 54,8%, młodzież w wieku 15–19 lat 18,7% i osoby w wieku 20–29 lat 11,6%.

Mieszkańcy gminy mają stosunkowo dobre warunki mieszkaniowe, o czym świadczy wyposażenie ich mieszkań w urządzenia komunalne. I tak z ogółu mieszkań w wodociąg było

wyposażonych w 2002 r.	83,0%
w łazienkę	77,2%
w centralne ogrzewanie	73,9%
w ustęp spłukiwany	77,2%
w ciepłą wodę bieżącą	73,3%
w gaz z sieci	39,4%
w gaz z butli	48,2%

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na 1 osobę wynosiła 22,9 m², a na jedną izbę przypadała mniej niż jedna osoba (0,89). W związku z tym, że od 2002 r. nastąpił dalszy postęp w poprawie warunków mieszkaniowych, można stwierdzić, iż stwarzają one dobre warunki zamieszkania i do nauki dla uczniów.

3. Zatrudnienie w ZSP w Jaktorowie

W całym Zespole w roku szkolnym 2010/11 było zatrudnionych 122 pracowników, w tym 76 nauczycieli (w tym 13 mężczyzn) oraz 36 pozostałych osób (tab. 5). Niemal wszyscy nauczyciele (70 osób) posiadają wykształcenie wyższe magisterskie z przygotowaniem pedagogicznym. Znaczna liczba nauczycieli posiada najwyższy stopień wtajemniczenia pedagogicznego, jakim jest nauczyciel dyplomowany.

Jeśli chodzi o pracowników niepedagogicznych, to wśród nich jest 20 woźnych, 4 konserwatorów urządzeń, dwie sekretarki, 3 osoby zatrudnione są w dziale księgowości, trzech opiekunów dzieci, ponadto jest zatrudniony intendent i kucharka, pielęgniarka i kierownik ds. gospodarczych. W związku z tym, że w Zespole jest około 800 uczniów, średnio na 1 nauczyciela przypada 12 podopiecznych, a więc obciążenie jest niewielkie.

Tabela 5. Pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w ZSP w Jaktorowie w roku szkolnym 2010/11

Stopień zawodowy	Nauczyciele		
	przedszkola	szkoły podstawowej	gimnazjum
1. Nauczyciel stażysta	–	–	2
2. Nauczyciel kontraktowy	2	10	8
3. Nauczyciel mianowany	5	19	9
4. Nauczyciel dyplomowany	–	15	6
Razem	7	44	25

Źródło: Dane w tej tabeli i w następnych – jeżeli nie podano innego źródła – pochodzą z ZSP w Jaktorowie.

4. Liczba uczniów

Jak już sygnalizowano, liczba uczniów w danej gminie zależy głównie od kształtowania się stopy urodzeń i w niewielkim stopniu od migracji ludności. W związku z tym, że stopa urodzeń jest od wielu lat niska, liczba uczniów w szkole podstawowej w latach 2008–2010 nieco wzrosła wskutek powiększania obszaru rekrutacji, ponieważ uległy likwidacji szkoły podstawowe we wsiach o małej liczbie uczniów. Zmalała za to liczba uczniów w gimnazjum. Wzrost liczby dzieci w oddziale „0” jest spowodowany upowszechnieniem wśród społeczeństwa tej formy początkowej edukacji (tab. 6).

Tabela. 6. Uczniowie uczęszczający do ZSP w Jaktorowie w latach 2006–2010⁷

Rok szkolny	Oddziały „0”	Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Razem
2006/2007	63	414	259	736
2007/2008	83	412	219	714
2008/2009	163	423	206	792
2009/2010	162	435	193	790
2010/2011	161	435	201	797

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZSP w Jaktorowie.

Od liczby uczniów uczęszczających do szkoły zależy wysokość otrzymywanej subwencji przez gminę z Ministerstwa Edukacji. Natomiast utrzymanie przedszkola należy do zadań własnych samorządu gminnego, a więc koszty z tym związane są pokrywane z budżetu gminy i częściowo z opłat wnoszonych przez rodziców dzieci.

5. Budżet Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Jaktorowie

Podstawą gospodarki finansowej każdej szkoły prowadzonej w formie jednostki budżetowej jest plan finansowy sporządzany na okres roku budżetowego [Kędziora 2010]. Warto dodać, że zgodnie z rozporządzeniem ministra finansów⁸, dyrektorzy łącznie z projektami planów finansowych opracowują projekty planów finansowych wydzielonego rachunku dochodów i wydatków z niego finansowanych. Projekty te są sporządzane z podziałem na paragrafy [Wojtacki, 2011].

Budżet ustalany jest według klasyfikacji budżetowej:

801 – Oświata i wychowanie,

854 – Edukacyjna opieka wychowawcza.

Działy te w sposób ogólny określają rodzaje działalności szkoły. Dopiero rozdziały stanowią uszczegółowienie działu, określając w sposób precyzyjny rodzaj działalności lub typ jednostki realizującej wydatek. Rozdziały dzieli się na:

80101 – Szkoły podstawowe,

80110 – Gimnazja,

80104 – Przedszkola.

⁷ Na koniec 2011 r. w gminie Jaktorów dzieci w wieku 0–2 lat było 401, w wieku 3–5 lat – 355, w wieku 6 lat – 100, w wieku 7 lat – 97, w wieku 8–12 lat – 626, w wieku 13–15 lat – 373 i 16–18 lat – 435.

⁸ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, Dz. U. Nr 157 oraz nr 222 poz. 1756 (Rozporządzenie Ministra Edukacji z 22 grudnia 2009 r.)

W tych rozdziałach znajdują się paragrafy, które określają rodzaj dochodu lub wydatku planowanego przez jednostkę, np.:

- 4010 – wynagrodzenia,
- 4110 – składki na ubezpieczenia społeczne,
- 4040 – dodatkowe wynagrodzenie roczne,
- 4440 – odpis na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych,
- 4260 – zakup energii,
- 4210 – zakup wyposażenia,
- 4300 – zakup usług remontowych i inne.

Planowanie w przypadku oświaty ma charakter w dużym stopniu historyczny, czyli planowania z przeszłości. Z początkiem nowego roku szkolnego, czyli w trakcie trwania roku budżetowego, w efekcie zmian organizacyjnych budżet podlega pewnym korektom. Zmiany te wynikają np. ze zwiększonych wydatków płacowych wraz z pochodnymi. Plan finansowy, czyli budżet w szkole, składa się głównie z dwóch części: dochodów i wydatków. Budżet Zespołu Szkolno-Przedszkolnego jest finansowany z kilku źródeł. Subwencja oświatowa jest oczywiście podstawowym źródłem jego finansowania, należy jednak pamiętać, że nie jest ona wystarczająca na pokrycie nawet bieżących potrzeb szkoły. Brakujące środki pochodzą z dochodów własnych gminy. Udział subwencji otrzymywanej z budżetu centralnego w dochodach ZSP w Jaktorowie w analizowanych latach malał, co ilustrują poniższe dane:

w 2006 r.	wynosił 85,8%
w 2007 r.	85,5%
w 2008 r.	75,1%
w 2009 r.	82,4%
w 2010 r.	72,7%

Trudności, jakie przeżywa budżet centralny, czego dowodem jest dług publiczny [Kozioł, 2010] i rosnące zadłużenie zagraniczne [Rakowski, 2010] powoduje zmniejszanie subwencji oświatowej dla samorządów lokalnych. Aby nie obniżyć jakości kształcenia, rosnące wydatki związane z oświatą muszą pokrywać samorządy gminne i powiatowe ze swoich dochodów, a ponadto same szkoły muszą pozyskiwać środki od rodziców uczniów lub od osób korzystających z majątku należącego do szkoły. Jeśli w latach 2006–2010 wzrost pieniędzy uzyskanych w ramach subwencji wynosił 33%, to zasilenie dochodów szkoły w Jaktorowie z budżetu gminy było w tym okresie przeszło dwukrotne, a pozyskane środki własne wzrosły dziesięciokrotnie (tab. 7).

Tabela 7. Źródła finansowania ZSP w Jaktorowie w latach 2006–2010 w tys. zł

Źródło finansowania	2006	2007	2008	2009	2010
1. Subwencja oświatowa	3 256,5	3 240,0	3 364,9	4 175,0	4 356,4
2. Budżet gminy	496,0	430,0	914,2	625,0	1 290,0
3. Dochody z wynajmu sal	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7
4. Pozostałe dochody własne szkoły	34,9	111,1	192,7	259,2	335,6
Razem:	3 794,2	3 787,8	4 478,6	5 065,9	5 988,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZSP w Jaktorowie.

W przeliczeniu na 1 ucznia dochody z subwencji, z budżetu gminy i ogółem kształtowały się w poszczególnych latach następująco w zł:

	z subwencji	z gminy	ogółem
2006	4424	674	5155
2007	4538	602	5298
2008	4248	1154	5655
2009	5185	791	6412
2010	5445	1619	7514

Z każdym rokiem wydatki na 1 ucznia wzrastały. Spowodowane jest to inflacją, wzrostem wynagrodzeń nauczycieli i pozostałych pracowników, wzrostem cen za energię, środków czystości jak też remontami budynków i ich wyposażeniem w sprzęt dydaktyczny, jak również kosztami związanymi z dowozem uczniów do szkoły.

Na tym tle można stwierdzić, iż państwo utożsamiane tu z rządem centralnym pełni coraz mniejszą rolę w finansowaniu oświaty i przerzuca ciężar jej finansowania na samorządy lokalne i na rodziców dzieci, którzy nie tylko ponoszą koszty związane z corocznym zakupem książek do nauki, zeszytów itp. lecz także muszą wspierać finansowo szkołę w jej funkcjonowaniu.

6. Struktura wydatków szkoły

Ograniczone dochody szkoły determinują wysokość i strukturę ich wydatków. Podstawowym wydatkiem szkoły są wynagrodzenia osobowe pracowników i pochodne, to jest składki na ubezpieczenia społeczne, odpisy na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych, składki na fundusz pracy. Udział wynagrodzeń osobowych pracowników w ogólnych wydatkach szkoły w analizowanym okresie kształtował się w granicach 60–64%. Jeżeli dodamy do tego nagrody, dodatkowe wynagrodzenia, wynagrodzenia bezosobowe, to

ten udział wzrosnąć do 74%, a wraz ze składkami na ubezpieczenia społeczne, fundusz pracy i z odpisami na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych stanowił będzie około 90% (tab. 8). Wobec tego, że płace związane z zatrudnieniem wraz z pochodnymi stanowią tak duży udział w wydatkach, inne koszty związane z działalnością szkoły stanowią niewielki udział. Na uwagę zasługują koszty zakupu energii i innych usług (w tym remontowych) oraz zakup materiałów. Pozostałe wydatki takie jak opłaty telefoniczne i inne opłaty nie przekraczały rocznie 15 tys. zł, a zakup materiałów do sprzętu drukarskiego, dostępu do Internetu nie przekraczał kilku tysięcy złotych (tab. 8). Część kosztów związanych z funkcjonowaniem szkoły ponosi Rada Rodziców.

Zgodnie z ustawą o systemie oświaty⁹ wymieniono trzy organy, które na terenie szkoły mogą gromadzić środki finansowe. Organami tymi są: Rada Rodziców, Rada Szkoły oraz Samorząd Uczniowski. I chociaż źródło prawa jest jedno dla każdego z tych organów ich działalność jest też odmienna. W Zespole Szkolno-Przedszkolnym Rada Szkoły nie została powołana. Zgodnie z art. 52 ust. 2 ustawy o systemie oświaty zadania Rady, jeśli nie została powołana, wykonuje Rada Pedagogiczna.

Wśród wielu uprawnień samorządu uczniowskiego w szkole nie znajduje się uprawnienia do dysponowania własnymi środkami finansowymi. Trudno jest więc realizować zadania samorządu polegające np. na redagowaniu i wydawaniu gazetki szkolnej czy organizowaniu działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej i rozrywkowej, nie mając do dyspozycji żadnych środków finansowych.

W szkole działa Rada Rodziców, która reprezentuje ogół rodziców wszystkich uczniów. W jej skład wchodzi po jednym przedstawicielu rad oddziałowych, wybranych w tajnych wyborach przez zebranie rodziców uczniów danego oddziału. Rada Rodziców uchwała regulamin swojej działalności, a w szczególności wewnętrzną strukturę i tryb pracy rady. Aby wesprzeć działalność statutową szkoły Rada Rodziców może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek rodziców oraz innych źródeł. Zasady wydatkowania zgromadzonych środków Rady Rodziców określa regulamin. Zapis ten mówi o dwóch sprawach:

- źródłem funduszy Rady Rodziców mogą być dobrowolne składki rodziców, przy czym darowiznę pieniężną można potraktować jako dobrowolną,
- celem, na jaki mogą być wydatkowane środki pieniężne Rady Rodziców, jest dość szeroko pojęte wspieranie działalności statutowej szkoły [Wojtecki, 2011].

⁹ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz. U. Nr 256 poz. 2576 z 2004 r.

Tabela 8. Wydatki budżetowe ZSP w Jaktorowie w latach 2006–2010 w tys. zł

Nazwa wydatku	§	2006	2007	2008	2009	2010
1. Nagrody i wydatki niezaliczane do wynagrodzeń	3020	181,2	184,2	235,1	273,5	293,1
2. Stypendia dla uczniów	3240	0,0	0,0	6,4	8,4	10,0
3. Inne formy pomocy dla uczniów	3260	0,4	7,6	2,9	6,9	8,2
4. Wynagrodzenia osobowe pracowników	4010	2 312,8	2 474,5	3 307,2	3 330,9	3 569,5
5. Dodatkowe wynagrodzenie roczne	4040	198,7	168,1	192,7	241,6	264,2
6. Składki na ubezpieczenia społeczne	4110	450,5	480,4	505,7	569,7	611,5
7. Składki na Fundusz Pracy	4120	62,7	67,1	81,2	92,5	95,9
8. Wynagrodzenia bezosobowe	4170	6,2	3,0	5,3	51,9	66,7
9. Zakup materiałów i wyposażenia	4210	84,4	154,3	136,3	193,8	118,0
10. Pomoce naukowe, dydaktyczne i książki	4240	2,6	31,5	4,4	100,2	2,9
11. Zakup energii	4260	130,7	147,3	184,6	225,7	224,5
12. Zakup usług remontowych	4270	23,9	10,6	61,2	10,1	54,0
13. Zakup usług zdrowotnych	4280	0,0	3,4	2,7	3,4	5,8
14. Zakup usług pozostałych	4300	101,7	86,5	130,2	194,6	240,3
15. Zakup dostępu do sieci Internet	4350	0,0	0,0	0,0	4,1	4,6
16. Opłaty z tytułu telefonii stacjonarnej	4370	0,0	0,0	0,0	14,3	12,5
17. Podróże służbowe krajowe	4410	2,0	6,5	2,7	0,9	0,7
18. Różne opłaty i składki	4430	7,5	14,5	9,8	13,2	14,0
19. Odpisy na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych	4440	180,5	183,2	220,2	232,3	252,5
20. Zakup materiałów do sprzętu drukarskiego	4740	0,0	10,1	7,7	5,0	4,8
21. Zakup akcesoriów komputerowych	4750	0,0	13,0	3,0	11,3	2,2
22. Wydatki na zakupy inwestycyjne jednostek budżetowych	6060	0,0	16,7	3,9	0,0	9,5
Razem:		3 746,4	4 062,0	5 103,8	5 583,9	5 865,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZSP w Jaktorowie.

Rada Rodziców funkcjonująca w Zespole Szkolno-Przedszkolnym dysponowała niewielkimi środkami finansowymi, bo w 2006 r. 9 000 zł, w 2007 r. 16 000 zł i w 2010 12 000 zł. Środki te wydatkowała na książki do biblioteki szkolnej, książki na nagrody dla uczniów, na imprezy związane z Dniem Dziecka i z zabawą choinkową.

7. Efekty kształcenia

Skoro ponosi się nakłady na określone cele, powinniśmy wykazać, jakie są tego efekty. W zakresie oświaty szczebla podstawowego i gimnazjalnego trudno jest mierzyć te efekty, niemniej jednak mogą sprowadzać się do następujących zagadnień:

- 1) jaki odsetek uczniów zdaje do następnej klasy,
- 2) jaki odsetek uczniów na świadectwie końcowym danej klasy z ogółu przedmiotów ma stopnie bardzo dobre, dobre lub dostateczne,
- 3) jaki odsetek uczniów posiada stopnie bardzo dobre, dobre, dostateczne z podstawowych przedmiotów nauczania w danej klasie,
- 4) jak ten poziom nauczania oceniają sami rodzice (opiekunowie),
- 5) jakie są wyniki egzaminu gimnazjalnego z przedmiotów humanistycznych i z części matematycznej,
- 6) jaki odsetek absolwentów np. gimnazjum dostaje się do szkół średnich zajmujących w rankingu pod względem poziomu nauczania czołowe miejsca w kraju, w województwie.

Ze względu na niedostępność danych trudno nam ocenić te efekty konkretnej szkoły, ale w przyszłości warto by było zająć się tym problemem. W skali międzynarodowej od 2000 r. prowadzi się badania dotyczące umiejętności 15-letnich uczniów w czytaniu (w rozumieniu tekstu i jego interpretacji), w rozwiązywaniu zadań z matematyki i nauk przyrodniczych. Polska uczestniczy w tych badaniach od początku, to jest od 2000 r. W zakresie czytania i interpretacji tekstu na 43 kraje objęte badaniem Polska zajęła 24 miejsce (tab. 9), a w 2003 r. 16, w 2006 r. 9 i w 2009 r. na 65 państw objętych badaniem zajęła 15 miejsce. Badania te prowadzi PISA (*Program for International Student Assessment*¹⁰).

W zakresie matematyki w 2003 r. Polska zajmowała 24 miejsce, w 2006 r. i 2009 r. 25 miejsce (tab. 10), zaś w dziedzinach nauk przyrodniczych w 2006 r. 23 miejsce i w 2009 r. 19. Należy zwrócić uwagę, że czołowe miejsca w tym zakresie zajmowały: Finlandia, Kanada, Korea Pd., Tajwan, Hongkong, Japonia, Szwajcaria, Holandia, a nawet w czołówce znajdowała się Irlandia [Rosa, 2006]. Warto by było skorzystać z tych tekstów i na użytek własny przeprowadzać sprawdziany w poszczególnych gimnazjach. Twierdzi się, że osiągnane wyniki zależą głównie od jakości grona pedagogicznego i ich umiejętności przekazywania wiedzy [Rakowski, Rakowska, 2010] oraz współpracy z uczniami. Współpraca ta jest niemożliwa w warunkach, kiedy liczba uczniów w klasie przekracza 20 osób, a wymiar godzin obowiązkowych, jakie nakłada się na nauczyciela jest zbyt wysoki. Stąd ważne są zajęcia pozalekcyjne w ramach kół zainteresowań oraz systematyczne pogłębianie wiedzy

¹⁰ Badanie obejmuje uczniów w wieku 15 lat (9 klasa) w określonych dziedzinach wiedzy. Badania te przeprowadza OECD co 3 lata. Wyniki tych badań uważa się za najbardziej obiektywne źródło oceniające stan szkolnictwa danego państwa.

przez nauczycieli i wzbudzanie zainteresowań u podopiecznych. Czy nasz system oświaty spełnia te warunki przy niedoborze środków na oświatę, naukę i przy tak niskich wynagrodzeniach nauczycieli a przy wysokich obciążeniach.

Tabela 9. Miejsce Polski pod względem umiejętności uczniów w zakresie czytania i interpretacji tekstu w latach 2000–2009

2000		2003		2006		2009	
1. Finlandia	546	1. Finlandia	543	1. Korea Pd.	556	1. Szanghaj-Chiny	556
2. Kanada	534	2. Korea Pd.	534	2. Finlandia	547	2. Korea Pd.	539
3. Nowa Zelandia	529	3. Kanada	528	3. Hong Kong-Chiny	536	3. Finlandia	536
4. Australia	528	4. Australia	525	4. Kanada	527	4. Hong Kong-Chiny	533
5. Irlandia	527	5. Lichtenstein	525	5. Nowa Zelandia	521	5. Singapur	526
6. Hong Kong-Chiny	525	6. Nowa Zelandia	522	6. Irlandia	517	6. Kanada	524
7. Korea Pd.	525	7. Irlandia	515	7. Australia	513	7. Nowa Zelandia	521
8. Japonia	522	8. Szwecja	514	8. Lichtenstein	510	8. Japonia	520
9. Szwecja	516	9. Holandia	513	9. Polska	508	9. Australia	515
10. Belgia	507	10. Hong Kong-Chiny	510	10. Szwecja	507	10. Holandia	508
11. Islandia	507	11. Belgia	507	11. Holandia	507	11. Belgia	506
12. Norwegia	505	12. Norwegia	500	12. Belgia	501	12. Norwegia	503
13. Francja	505	13. Szwajcaria	499	13. Estonia	501	13. Estonia	501
14. USA	504	14. Japonia	498	14. Szwajcaria	499	14. Szwajcaria	501
15. Dania	497	15. Makao-Chiny	498	15. Japonia	498	15. Polska	500
16. Szwajcaria	494	16. Polska	497	16. Tajwan	496	16. Islandia	500
17. Hiszpania	493	17. Francja	496	17. Wielka Brytania	495	17. USA	500
18. Austria	492	18. USA	495	18. Niemcy	495	18. Lichtenstein	499
19. Czechy	492	19. Dania	492	19. Dania	494	19. Szwecja	497
20. Włochy	487	20. Islandia	492	20. Słowenia	494	20. Niemcy	497
21. Niemcy	484	21. Niemcy	491	21. Makao-Chiny	492	21. Irlandia	496
22. Lichtenstein	483	22. Austria	491	22. Austria	490	22. Francja	496
23. Węgry	480	23. Łotwa	491	23. Francja	488	23. Tajwan	495
24. Polska	479	24. Czechy	489	24. Islandia	484	24. Dania	495
25. Grecja	474	25. Węgry	482	25. Norwegia	484	25. Wielka Brytania	494
26. Portugalia	470	26. Hiszpania	481	26. Czechy	483	26. Węgry	494
27. Rosja	462	27. Luksemburg	479	27. Węgry	482	27. Portugalia	489
28. Łotwa	458	28. Portugalia	478	28. Łotwa	479	28. Makao-Chiny	487
29. Izrael	452	29. Włochy	476	29. Luksemburg	479	29. Włochy	486
30. Tajlandia	431	30. Grecja	472	30. Chorwacja	477	30. Łotwa	484
31. Bułgaria	430	▪	▪	31. Portugalia	472	31. Słowenia	483
▪	▪	▪	▪	▪	▪	32. Grecja	483
▪	▪	▪	▪	▪	▪	33. Hiszpania	481
▪	▪	▪	▪	▪	▪	34. Czechy	478
▪	▪	▪	▪	▪	▪	35. Słowacja	477
43 kraje		41 krajów		57 krajów		65 krajów	

Źródło: Raport 2011.

Tabela 10. Miejsce Polski pod względem umiejętności uczniów w zakresie rozumowania w naukach przyrodniczych i w matematyce

Lp.	Nauki przyrodnicze				Matematyka					
	2006		2009		2003		2006		2009	
1	Finlandia	563	Szanghaj-Chiny	575	Hong Kong-Chiny	550	Tajwan	549	Szanghaj-Chiny	600
2	Hong Kong-Chiny	542	Finlandia	554	Finlandia	544	Finlandia	548	Singapur	562
3	Kanada	534	Hong Kong-Chiny	549	Korea	542	Hong Kong-Chiny	547	Hong Kong-Chiny	555
4	Tajwan	532	Singapur	542	Holandia	538	Korea	547	Korea	546
5	Estonia	531	Japonia	539	Liechtenstein	536	Holandia	531	Tajwan	543
6	Japonia	531	Korea	538	Japonia	534	Szwajcaria	530	Finlandia	541
7	Nowa Zelandia	530	Nowa Zelandia	532	Kanada	532	Kanada	527	Liechtenstein	536
8	Austria	527	Kanada	529	Belgia	529	Makao-Chiny	525	Szwajcaria	534
9	Holandia	525	Estonia	528	Makao-Chiny	527	Liechtenstein	525	Japonia	529
10	Liechtenstein	522	Australia	527	Szwajcaria	527	Japonia	523	Kanada	527
11	Korea	522	Holandia	522	Australia	524	Nowa Zelandia	522	Holandia	526
12	Słowenia	519	Tajwan	520	Nowa Zelandia	523	Belgia	520	Makao-Chiny	525
13	Niemcy	516	Niemcy	520	Czechy	516	Australia	520	Nowa Zelandia	519
14	W. Brytania	515	Liechtenstein	520	Islandia	515	Estonia	515	Belgia	515
15	Czechy	513	Szwajcaria	517	Dania	514	Dania	513	Australia	514
16	Szwajcaria	512	W. Brytania	514	Francja	511	Czechy	510	Niemcy	513
17	Makao-Chiny	511	Słowenia	512	Szwecja	509	Islandia	506	Estonia	512
18	Austria	511	Makao-Chiny	511	Austria	506	Austria	505	Islandia	507
19	Belgia	510	Polska	508	Irlandia	503	Słowenia	504	Dania	503
20	Irlandia	508	Irlandia	508	Niemcy	503	Niemcy	504	Słowenia	501
21	Węgry	504	Belgia	507	Słowacja	498	Szwecja	502	Norwegia	498
22	Szwecja	503	Węgry	503	Norwegia	495	Irlandia	501	Francja	497
23	Polska	498	USA	502	Luksemburg	493	Francja	496	Słowacja	497
24	Dania	496	Czechy	500	Polska	490	W. Brytania	495	Austria	496
25	Francja	495	Norwegia	500	Węgry	485	Polska	495	Polska	495
26	Chorwacja	493	Dania	499	Hiszpania	483	Słowacja	492	Szwecja	494
27	Islandia	491	Francja	498	Łotwa	483	Węgry	491	Czechy	493
28	Łotwa	490	Islandia	496	USA	483	Luksemburg	490	W. Brytania	492
29	USA	489	Szwecja	495	Fed. Rosyjska	468	Norwegia	490	Węgry	490
30	Słowacja	488	Austria	494	Portugalia	466	Litwa	486	Luksemburg	489
31	Hiszpania	488	Łotwa	494	Włochy	466	Łotwa	486	USA	487
32	Litwa	488	Portugalia	493	Grecja	445	Hiszpania	480	Irlandia	487
33	Norwegia	487	Litwa	491	Serbia	437	Azerbejdżan	476	Portugalia	487
	Luksemburg	486	Słowacja	490	Turcja	423	Rosja	476	Hiszpania	483
	Rosja	479	Włochy	489	Urugwaj	422	USA	474	Włochy	483
	▪	▪	▪	▪	Tajlandia	417	Chorwacja	467	Łotwa	482
	57 krajów		65 krajów		41 krajów		57 krajów		65 krajów	

Źródło: Raport 2011.

Zakończenie

Pomimo że dochody zdecydowanej większości szkół są niewystarczające w stosunku do potrzeb bieżących i przyszłych, szkoły podstawowe, średnie i gimnazja nie mogą mieć deficytu. Oznacza to, że wysokość wydatków nie może przekraczać dochodów. Tymczasem państwo, czyli budżet centralny jak i budżety samorządowe mogą wydawać więcej, niż wynoszą dochody bieżące. Taka sytuacja prowadzi do zadłużania się i obciążania przyszłego budżetu obsługą zadłużenia i wykupienia w przyszłości akcji (obligacji) lub spłacenia zaciągniętego kredytu. Szkoły, których organem założycielskim są samorządy nie mają osobowości prawnej, wobec tego nie mogą sobie pozwolić na zaciąganie kredytów lub emisję obligacji. Dlatego muszą ściśle przestrzegać dyscypliny finansowej, a niedobory środków starać się pokryć z działalności pozaedukacyjnej (np. wynajmowanie pomieszczeń) lub z dobrowolnych składek rady rodziców, a także w większości przypadków, w zależności od sytuacji finansowej samorządu gminnego, niedobór pieniędzy otrzymywany z budżetu centralnego uzupełniany jest z dochodów własnych gminy. Czyli gminy bogate mogą w większej mierze wspierać finansowo oświatę niż gminy biedne. Na tym tle pojawia się właśnie nierówność wyposażenia szkół w laboratoria, pracownie, w książki, w dostępie do Internetu i do różnego rodzaju urządzeń (np. sportowych), a nawet w doborze kadry pedagogicznej. Biednych szkół i rodziców nie stać na dofinansowanie wycieczek szkolnych, obozów, kolonii, w związku z tym występuje nierówność szans w doborze szkół średnich, wyższych i nierówność szans wkraczania w dorosłe życie, w tym mniejszych szans na rynku pracy i uzyskiwania niższych dochodów, a więc także ograniczenie w dostępie do dalszej edukacji. Pojawia się przeto problem wykluczenia społeczno-zawodowego.

W przypadku ZSP w Jaktorowie taki problem też się pojawia, chociaż nie z taką ostrością jak w gminach peryferyjnych typowo rolniczych. Nierówność szans dzieci i młodzieży ze względu na miejsce zamieszkania (urodzenia) jest problemem trudnym do rozwiązania, ponieważ w polskiej oświacie występuje swoisty dualizm w zakresie finansowania i odpowiedzialności za jakość kształcenia, która w końcowym efekcie edukacyjnym jest najważniejsza. W tym zakresie pojawiają się zastrzeżenia odnośnie do jakości kształcenia [Elbanowscy, 2009, 2011], która decydować będzie o konkurencyjności społeczeństwa polskiego w zglobalizowanym świecie.

Bibliografia

1. Baruk J., 2006, *Zarządzanie wiedzą i innowacjami*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń.
2. Bujala B., 2005, *Szkolnictwo wyższe w woj. mazowieckim*, w: Rakowski W., (red.), *Procesy dostosowawcze województwa mazowieckiego do nowych warunków otoczenia*, WSRL, Żyrardów.

3. Dymek B., 2007, *Ostatnia ostoja turów na Mazowszu*, „Rocznik Mazowiecki”, t. XIX, Mazowieckie Towarzystwo Naukowe, Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego w Żyrardowie.
4. Elbanowscy K. i T., 2009, *Zero tolerancji dla myślenia*, „Rzeczpospolita” z 29 maja, Warszawa.
5. Elbanowscy K. i T., 2011, *Pospolite ruszenie rodziców*, „Rzeczpospolita” z 18 sierpnia, Warszawa.
6. Herbst M., Herczyński J., Lewitas A., 2009, *Finansowanie oświaty w Polsce*, Wydawnictwo Schola, Warszawa.
7. Human Development Report 2006, UNDP, New York.
8. Kędziora W., 2011, *Budżet szkoły. Plan finansowy jednostki budżetowej*, „Doradca Dyrektora Szkoły”, Warszawa.
9. Koziół J., 2009, *Dwadzieścia lat transformacji polskiego sektora bankowego*, „Rocznik Żyrardowski”, tom VII, WSRL, Żyrardów.
10. Koziół J., 2010, *Dług publiczny i jego konsekwencje społeczno-ekonomiczne*, „Rocznik Żyrardowski”, tom VIII, WSRL, Żyrardów.
11. Kukliński A., 2009, *Gospodarka oparta na wiedzy – społeczeństwo oparte na wiedzy – trajektoria regionalna*. Artykuł dyskusyjny, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” nr 2.
12. Łyszowska B., Pośnik A., 2009, *Szkoła Podstawowa im. S. Cymańskiej w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Jaktorowie*, Książka Pamiątkowa, Jaktorów.
13. Piekut M., Laskowski W., 2004, *Wydatki gospodarstw domowych na edukację dzieci*, „Wiadomości Statystyczne” nr 8.
14. Poniatowska-Jaksch M., 2005, *Determinanty gospodarki opartej na wiedzy w województwie mazowieckim (na przykładzie przedsiębiorstw przemysłowych)*, w: Rakowski W. (red.), *Procesy dostosowawcze województwa mazowieckiego do nowych warunków otoczenia*, WSRL, Żyrardów.
15. Pytlak M., 2008, *Rozwój demograficzny Grodziska Mazowieckiego*, „Rocznik Żyrardowski”, tom VI, WSRL, Żyrardów.
16. Rakowski W., 1987, *Migracje ludności wiejskiej w okresie zastoju w rozwoju gospodarczym Polski (na przykładzie woj. radomskiego)*, „Zeszyty Naukowe Muzeum Wsi Radomskiej”, Radom.
17. Rakowski W., 1998, *Stosunek młodzieży do ojczyzny*, w: Rakowski W. (red.), *Losy, potrzeby i oczekiwania społeczeństwa polskiego. Przeszłość i teraźniejszość*, „Monografie i Opracowania” nr 440, SGH Warszawa
18. Rakowski W., 2000, *Nauczyciele szkół podstawowych i średnich. Rodzina – praca – warunki życia*, „Monografie i Opracowania” nr 465, SGH, Warszawa.
19. Rakowski W., Witkowska K., 2006, *Współczesne społeczeństwo Żyrardowa*, „Rocznik Żyrardowski”, tom IV, WSRL, Żyrardów.

20. Rakowski W., 2007, *Spółeczeństwo gminy Magnuszew*, „Rocznik Żyrardowski”, tom V, WSRL, Żyrardów.
21. Rakowska B., Rakowski W., 2008, *Typologia miast i gmin województwa mazowieckiego pod względem wykształcenia ludności*, „Rocznik Żyrardowski”, tom IV, WSRL, Żyrardów.
22. Rakowski W., 2010, *Dochody, wydatki i saldo budżetu Polski w latach 1995–2008*, „Rocznik Żyrardowski”, t. VIII, WSRL, Żyrardów.
23. Rakowski W., Rakowska B., 2010, *Zamierzenia gimnazjalistów powiatu żyrardowskiego*, „Rocznik Żyrardowski”, t. VIII, WSRL, Żyrardów.
24. Raport o stanie edukacji w 2010. *Spółeczeństwo w drodze do wiedzy*. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2011.
25. Rocznik Statystyczny RP, 2010, GUS, Warszawa.
26. Rosa J.P., 2006, *Poprawa konkurencyjności gospodarki Irlandii jako najważniejsze wyzwanie dla rządu*, „Rocznik Żyrardowski”, t. VI, WSRL, Żyrardów.
27. Szymański M., 1994, *Decentralizacja zarządzania oświatą – dylematy holenderskie*, w: Brzeziński J., Witkowski L., *Edukacja wobec zmiany społecznej*, Poznań – Toruń.
28. Wojtecki D., 2011, *Rachunkowość w oświacie, praktyczny poradnik dla publicznych jednostek oświatowych*, Warszawa.

The sources of financing and structure of expenditure in School-Preschool Unit in Jaktorow

Summary

The aim of research is the Unit of schools: primary and secondary as well as the kindergarten. The school is located in Jaktorow village. It is close to town of Żyrardow. 100 children attended kindergarten (pre-school), class 0 – 161, primary school – 435 and secondary one – 201 pupils. In the school there are 76 teachers employed. The costs of running the school were in 2010/11 on the level of PLN 7,514 per 1 child. 5,445 was covered by state budget, 1,619 commune budget and 450 the school. 90% were brut payment costs from which 64% were the salary payroll costs.

The authors analyse the influence of education on social-economic development, they focus on demographic potential of commune then and at the end stage analyze the effects of education.